

Іветта Єлішко,

*ад'юнкт кафедри кримінального права
Харківського національного
університету внутрішніх справ*

УДК 343.3.

Об'єкт посягань на честь та гідність працівників правоохоронних органів

Держава несе відповідальність перед кожною людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Одним з найголовніших завдань кримінального закону є захист кримінально-правовими заходами прав і свобод людини і громадянина від злочинних посягань. Стаття 21 Конституції України зазначає, що всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах; права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними [1]. В Основному законі України вказується на те, що саме ці невід'ємні права і свободи людини та їх гарантії визначають спрямованість діяльності держави. В зв'язку з цим, особливої актуальності набуває питання вдосконалення правоохоронної діяльності, зокрема працівників поліції, їх правового захисту та приділення належної уваги об'єкту посягань на честь та гідність працівників правоохоронних органів.

Окремі кримінально-правові аспекти захисту працівників правоохоронних органів в юридичній науці розглядали: Ю. П. Дзюба, М. І. Бажанов, П. Ф. Гришанін, Є. М. Бла-

жівський, В. Ф. Кириченко, В. П. Коваленко, В. О. Навроцький, В. І. Осадчий, І. М. Залялова, В. В. Сташис, О. М. Бандурка та інші, проте в сучасних умовах необхідно додаткове дослідження цього питання.

Мета статті – проаналізувати проблеми захисту прав працівників правоохоронних органів, з'ясувати суть і дати визначення поняття об'єкта посягань на честь та гідність працівників правоохоронних органів.

Для додержання принципу законності в державі повинна існувати правильна кваліфікація кожного конкретного виду суспільно небезпечного діяння (злочину), що передбачає встановлення відповідності діяння винної особи складу злочину, який складається з чотирьох елементів: об'єкта злочину, об'єктивної сторони, суб'єкта злочину та суб'єктивної сторони.

Як вже було зазначено, об'єкт злочину є одним з чотирьох обов'язкових елементів складу злочину. Він дозволяє визначити сутність злочину, тим самим відмежувавши його від інших видів протиправних посягань, кваліфікувати будь-яке діяння як злочин, визначити його

суспільно небезпечні наслідки. Саме об'єкт злочину є основою поділу всієї Особливої частини Кримінального кодексу на розділи.

Відповідно до статті 1 Кримінального кодексу України : Кримінальний кодекс України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам [2 с. 10]. Тобто тут наведений увесь перелік об'єктів злочинних посягань.

Будь-яке злочинне посягання завжди спрямоване на об'єкт і завдає йому шкоду. Як зазначав А.Н. Трайнін : «кожен злочин, полягає він у дії чи бездіяльності, завжди є посяганням на той чи інший об'єкт. Злочинів, які ні на що не посягають, у природі не існує» [3 с. 71].

Об'єктом є все те, на що посягає злочин. Але питання, що саме є об'єктом злочину є досить дискусійним в науці.

Такі вчені, як П. С. Матишевський, Є. В. Фесенко вважають, що об'єктом злочину є блага, цінності та інтереси людини, суспільства, держави.

За радянських часів існування характерним у науці кримінального права було трактування об'єкта злочину, як сукупності суспільних відносин, які захищаються кримінальним законом. Засновником даної концепції вважається А. А. Піонтковський. Ще в 1961 році він зазначав: «об'єктом будь-якого злочинного діяння виступають суспільні відносини, що охороняються апаратом кримінально-правової охорони» та що «суспільні відносини соціалістичного суспільства є загальним об'єктом, на який в кінцевому рахунку посягає будь-який злочин, передбачений радянським кримінальним законодавством» [4 с. 113, 137].

Пізніше, В. Я. Тацій об'єкт злочину характеризував, як «певні

зв'язки між людьми, що склалися у процесі їх спільної матеріальної та духовної діяльності» [5 с. 16].

На теперішній час більшість науковців дотримується тієї концепції, що об'єктом злочину є саме суспільні відносини. Хоча А. А. Піонтковський, вказував на те, що «безпосередній об'єкт може бути суспільними відносинами, але в більшості випадків ними не є» [4 с. 142]. В. М. Кудрявцев стверджував наступне : «Потребують окремого згадування в понятті загального об'єкту і люди соціалістичного суспільства. Між тим, низка злочинів посягає в першу чергу безпосередньо на життя і здоров'я людини... Оскільки особистість є поняттям соціальним, а не біологічним, її суспільне значення робить повністю обґрунтованим розгляд людини соціалістичного суспільства як самостійного об'єкта захисту кримінального закону і, відповідно, об'єкта злочинного посягання» [6 с. 59].

В. П. Ємельянов критикує твердження, що об'єктом злочину є суспільні відносини та говорить про те, що теорія об'єкта злочину як суспільних відносин є прийнятною лише в межах положень Загальної частини Кримінального кодексу України, а якщо розглядати це положення в межах Особливої частини кримінального права, то тут ставиться знак порівняння між суспільними відносинами та конкретними благами та цінностями.

Деякі вчені взагалі дотримуються визначення об'єкта злочину як певного порядку. До цих вчених належить С. С. Яценко, який вказує, що «діяння є злочином, коли порушує порядок суспільних відносин» [7 с. 43].

Існують і інші погляди і визначення вчених, щодо об'єкта злочину. Усі ці теорії мають право на існування та навряд чи коли-небудь з'явиться одна єдина теорія щодо визначення об'єкта злочину, тому що кожен злочин завжди посягає або загрожує завданням шкоди конкретно визначеному об'єкту, який в кож-

ному конкретному випадку є свій. Як вважає М. В. Семикін: «Вирішуючи питання про об'єкт злочину, важливо встановити те, чому це діяння завдає безпосередньої шкоди, а як ми цей об'єкт посягання назвемо – благом, цінністю, предметом суспільних відносин або сферою життєдіяльності людей – не суть важливо. Набагато важливіше встановити усі притаманні конкретному діянню властивості і з максимальною точністю відобразити їх в ознаках складу злочину» [8 с. 84].

Об'єкт злочину доцільно розглядати одночасно у двох площинах – у вузькому розумінні, що відображає його зміст, і в широкому – розкриває, окрім того, форму (структуру) цього поняття.

У вузькому розумінні об'єктом злочину є суспільні відносини, що охороняються кримінальним законом, у сфері яких завдається шкода чи створюється загроза її заподіяння.

У широкому розумінні об'єкт злочину – це елемент складу злочину, що утворений суспільними відносинами, які охороняються кримінальним законом та у сфері яких завдається шкода чи створюється загроза її заподіяння (обов'язкова ознака), а також включає в себе предмет злочину і потерпілого від злочину (факультативні ознаки) [9]. Об'єкт злочину має в своєму складі обов'язкову та факультативну ознаку.

Об'єкт злочину має наступну структуру:

- суспільні відносини, що охороняються кримінальним законом та у сфері яких завдається шкода чи створюється загроза її заподіяння (обов'язкова ознака);

- предмет злочину (факультативна ознака);

- потерпілий від злочину (факультативна ознака) [9];

Розглянувши кожний структурний елемент об'єкта злочину можна стверджувати, що суспільні відносини як обов'язкова ознака об'єкта злочину характеризуються сукупністю

таких ознак, як перебування під кримінально-правовою охороною, завдання істотної шкоди або створення загрози її заподіяння. В свою чергу суспільні відносини мають трьохструктурний поділ, який включає в себе: суб'єкта суспільних відносин, предмет суспільних відносин і соціальний зв'язок між учасниками суспільних відносин.

Суб'єктами суспільних відносин можуть бути фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян, суспільство, держава тощо.

Предметом суспільних відносин є те, з приводу чого виникають та існують відносини між суб'єктами права.

Соціальний зв'язок - це поєднання між собою суб'єкта і предмета суспільних відносин. Слід відмітити, що сам соціальних зв'язок, окремо від інших елементів суспільних відносин існувати не може.

Усі суспільні відносини залежно від їх предмета поділяються на матеріальні і нематеріальні. Так відносини, до складу яких входить матеріальний предмет такий як майно, ліс, тварини, тощо, називають матеріальними. Відносини до складу яких входять не матеріальні предмети, такі як державна влада, духовні блага тощо називають не матеріальними.

Виходячи з того, що предметом суспільних відносин є те, з приводу чого існують відносини між суб'єктами суспільних відносин, то до предмету суспільних відносин можна віднести і честь, гідність, недоторканість та інше.

Потерпілим від злочину (в кримінальному праві) є суб'єкт (фізична чи юридична особа, держава, інше соціальне утворення або суспільство в цілому), блага, праву чи інтересу якого заподіюється шкода або створюється загроза такої [10].

Об'єкт, як складова складу злочину має триступеневу класифікацію. Ця класифікація є логічною та ґрунтується на філософських началах «загального», «особливого» і «окре-

мого». Так виділяють загальний об'єкт, родовий об'єкт і безпосередній.

Загальним об'єктом є вся сукупність охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин.

Родовим об'єктом є окремі одиниці за своїми властивостями групи суспільних відносин, охоронювані певною сукупністю кримінально-правових норм.

Безпосереднім об'єктом є конкретні суспільні відносини, охоронювані конкретними кримінально-правовими нормами від конкретних злочинних посягань [11, с. 110-111]. На рівні безпосереднього об'єкта виділяють основний (головний) і додатковий об'єкти. Необхідність такої класифікації виникає тоді, коли один і той самий злочин одночасно заподіює шкоду декількома суспільним відносинам. Основним безпосереднім об'єктом злочину є ті суспільні відносини, що насамперед і головним чином прагнуть поставити під охорону законодавець. Додатковим безпосереднім об'єктом ж тільки ті суспільні відносини, яким поряд з основним об'єктом заподіюється чи створюється погроза заподіяння шкоди [11, с. 113-114].

Додатковий безпосередній об'єкт може бути двох видів: обов'язковий (необхідний) і необов'язковий (факультативний).

Додатковий обов'язковий об'єкт – це такий об'єкт, що у даному складі злочину страждає завжди, у будь-якому випадку скоєння певного злочину. Цьому об'єкту, як і основному, завжди заподіюється шкода внаслідок вчинення злочину.

Додатковий факультативний об'єкт – це такий об'єкт, що при здійсненні певного злочину може існувати поряд з основним, а може бути відсутнім [11, с. 114].

Відповідно до Кримінального кодексу України злочини проти волі, честі та гідності особи розміщені в третьому розділі Особливої частини, який називається «Злочини проти волі, честі та гідності особи». Зага-

лом Особлива частина Кримінального кодексу містить в собі двадцять розділів. Виділення в окремий розділ злочинів проти волі, честі та гідності людини підкреслює те виключне значення, яке посідає особа, її честь та гідність в пріоритетності об'єктів, які захищаються нашою державою. Цей розділ вміщає в собі 7 статей, а саме:

стаття 146 – незаконне позбавлення волі або викрадення людини;

стаття 147- захоплення заручників;

стаття 148- підміна дитини;

стаття 149 – торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини;

стаття 150 – експлуатація дітей;

стаття 150-1 – використання малолітньої дитини для зайняття жебрацтвом;

стаття 151 – незаконне поміщення в психіатричний заклад.

Як бачимо, безпосередньо в розділі 3 Кримінального кодексу України, не передбачено відповідальності за посягання на честь та гідність працівників правоохоронних органів.

Як свідчить аналіз елементів та ознак включених до третього розділу Кримінального кодексу України складів злочинів, безпосереднім об'єктом кожного з них виступає лише воля (фізична свобода) особи. У контексті розглядуваних норм, діяння, що посягають на честь і гідність особи, не віднесені законодавцем до кримінально караних. Такими є образа та наклеп, відповідальність за які не передбачена чинним кримінальним законодавством [2, с. 333].

Що стосується захисту честі та гідності працівників правоохоронних органів, то деякі статті розділу 15 «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочини проти журналістів» Кримінального кодексу України передбачають кримінальну відповідальність за посягання на права працівників правоохоронних органів. Так, зокрема, стаття 342 - опір представникові влади, працівникові правоох-

хоронного органу, державному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [2, с. 350] передбачено відповідальність за опір представнику правоохоронного органу та іншим державним посадовим особам.

Частина 2 цієї статті вказує саме на опір працівникові правоохоронного органу та іншим особам.

Основним безпосереднім об'єктом такого злочину є суспільні відносини, що забезпечують додержання нормативно визначеного порядку виконання представником влади, працівником правоохоронного органу, державним виконавцем, уповноваженим Фонду гарантування вкладів фізичних осіб службових обов'язків, членом громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцем – обов'язків щодо охорони громадського порядку. Додатковий безпосередній об'єкт злочину – суспільні відносини, що забезпечують здоров'я, волю, безпеку, тілесну недоторканість потерпілого [2, с. 784].

Вчиняючи опір працівникові правоохоронних органів, правопорушник опосередковано посягає на його честь і гідність, на його здатність виконувати службові обов'язки.

Потерпілими є представники влади, працівники правоохоронних органів та інші.

Кримінально-правовий захист працівників правоохоронних органів має стосуватися лише тієї їх діяльності, яка викликає протидію порушника правових норм, що пов'язано з небезпечкою для працівника [2, с. 784].

Стаття 343 передбачає - втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, працівника державної виконавчої служби - вплив у будь-якій формі на працівника правоохоронного органу чи працівника державної виконавчої служби з метою перешкодити виконанню ним

службових обов'язків або добитися прийняття незаконного рішення [2, с. 790].

Безпосереднім об'єктом злочину є суспільні відносини, що забезпечують додержання нормативно визначеного порядку виконання працівником правоохоронного органу та працівником державної виконавчої служби службових обов'язків. На це вказує зміст ужитої у статті конструкції «з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень» [2, с. 790].

Відповідальність за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу, передбачена в ст. 345 КК України. Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу є формою, способом перешкодження виконання ним службових обов'язків, примусу його до порушення присяги, професійної етики, а тим самим є приниженням його службового авторитету, честі і гідності професіонала.

Стаття 345 КК України охоплює наступні склади злочинів, а саме:

- погрозу вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, а також щодо його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків ;

- умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків ;

- умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу або його близьким родичам тяжкого тілесного ушкодження у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків ;

- дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, вчинені організованою групою [2, с. 793-794].

Основним безпосереднім об'єктом злочину є суспільні відносини,

що забезпечують додержання нормативно визначеного порядку виконання працівником правоохоронного органу службових обов'язків. Додатковим безпосереднім об'єктом – суспільні відносини, що забезпечують здоров'я, безпеку, недоторканість, волю потерпілих, якими є працівник правоохоронного органу, його близькі родичі [2, с. 794].

Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця – вбивство або замах на вбивство працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів в зв'язку з виконанням ним працівником службових обов'язків, а також члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця в зв'язку з їх діяльністю щодо охорони громадського порядку передбачені в ст. 348 КК України [2, с. 800].

Посягання на життя працівника правоохоронного органу та інших суб'єктів охорони правопорядку можна одночасно розглядати і як посягання на їх честь і гідність та волю, оскільки право на життя, яке є головною привілегією особистості, охоплює і всі інші особисті права людини – здоров'я, воля, честь, гідність. Позбавляючи людину життя, злочинець тим самим позбавляє її всіх інших прав.

Основним безпосереднім об'єктом злочину є суспільні відносини, що забезпечують додержання нормативно визначеного порядку виконання працівником правоохоронного органу службових обов'язків, а також діяльності щодо охорони громадського порядку члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця. Додатковий об'єкт – суспільні відносини, що забезпечують життя зазначених осіб і близьких родичів працівника правоохоронного органу. Потерпілими від злочину

можуть бути працівник правоохоронного органу, його близькі родичі, член громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовець [2, с. 800].

Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника – захоплення або тримання як заручника представника влади, працівника правоохоронного органу чи їх близьких родичів з метою спонукання державної чи іншої установи, підприємства, організації або службової особи вчинити або утриматися від вчинення будь-якої дії як умови звільнення заручника, передбачені в ст. 349 КК України, також посягають на волю, честь та гідність потерпілих [2, с. 801].

Основним безпосереднім об'єктом цього злочину є суспільні відносини, що забезпечують додержання нормативно встановленого порядку функціонування підприємств, установ, організацій, службових осіб. Додатковий обов'язковий безпосередній об'єкт – суспільні відносини, що забезпечують волю представника влади, працівника правоохоронного органу чи їх близьких родичів. Потерпілими можуть бути: представник влади, працівник правоохоронного органу, їх близькі родичі [2, с. 802].

Підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що основним безпосереднім об'єктом посягань на честь і гідність працівника правоохоронного органу (поліції) є встановлені законом коло його прав та обов'язків як представника держави, повноважень на які здійснюється вплив (посягання) з боку сторонніх осіб. Додатковий обов'язковий безпосередній об'єкт – суспільні відносини, що забезпечують волю та умови належного забезпечення виконання працівниками правоохоронних органів (поліції) своїх функціональних обов'язків. Захист честі та гідності саме цієї категорії осіб повинен захищатися більш обґрунтовано та суворо, адже вони є представниками держави, а держава, в свою чергу, повинна на-

лежним чином здійснювати захист конання працівниками правоохоронцієї категорії осіб та забезпечити них органів службових обов'язків. відповідні умови для належного ви-

Список використаних джерел

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради. - 1996. - № 30. - Ст. 141.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко [та ін.]; за заг.ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея.- К.: Юрінком Інтер, 2016. - 1064 с.
3. Трайнин А. Н. Избранные труды / А. Н. Трайнин; сост. Н. Ф. Кузнецова.- СПб: Юридический центр Пресс, 2004. - 898 с.
4. Пионтковский А. А. Учение о преступлении по советскому уголовному праву / А. А. Пионтковский.- М.: Госюриздат, 1961. - 666 с.
5. Тацкий В. Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве / В. Я. Тацкий.- Х.: Вища школа, 1988. - 198 с.
6. Кудрявцев В. Н. О соотношении объекта и предмета преступления / В. Н. Кудрявцев // Труды ВЮА.- М.: Госюриздат, 1951. - Вып. 13. - С. 47-71.
7. Яценко С. С. Ответственность за преступления против общественного порядка / С. С. Яценко.- К.: Вища школа, 1976. - 92 с.
8. Семикін М. В. Створення терористичної групи чи терористичної організації : кримінально-правове дослідження / М. В. Семикін. - Х.: Вид-во Нац. Ун-ту внутр. справ, 2003. - 145 с.
9. [Електронний ресурс] https://www.naiu.kiev.ua/books/mnp_krum_gravo_zag/Files/Lekc/T6/T6_P3.html
10. [Електронний ресурс] <https://studfiles.net/preview/1862578/page/2/>
11. Кримінальне право України : Загальна частина : Підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, Л. М. Кривоченко та ін.; За ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація.- 3-є вид., перероб. і допов.- К.: Юрінком Інтер, 2007. - 496 с.

Епішко І. С. Об'єкт посягань на честь та гідність працівників правоохоронних органів

Стаття присвячена дослідженню питання об'єкта посягань на честь та гідність працівників правоохоронних органів (поліції). Проаналізовано стан захищеності працівників поліції. Здійснено аналіз теоретичних та законодавчих положень щодо визначення поняття «об'єкт злочину». Встановлено, що основним безпосереднім об'єктом посягань на честь і гідність працівника правоохоронного органу (поліції) є встановлені законом коло його прав та обов'язків як представника держави, повноважень на які здійснюється вплив з боку сторонніх осіб. Додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом – суспільні відносини, що забезпечують волю та умови належного забезпечення виконання працівниками правоохоронних органів (поліції) своїх функціональних обов'язків. Захист честі та гідності саме цієї категорії осіб повинен захищатися більш обґрунтовано та суворо, адже вони є представниками держави, а держава, в свою чергу, повинна належним чином здійснювати захист цієї категорії осіб.

Ключові слова: захист прав поліцейського, посягання на честь і гідність працівника, об'єкт злочину, цінності, блага.

Епишко И. С. Объект посягательств на честь и достоинство работников правоохранительных органов

Статья посвящена исследованию вопроса объекта посягательств на честь и достоинство сотрудников правоохранительных органов (полиции). Проанализировано состояние защищенности работников полиции. Осуществлен анализ теоретических и законодательных положений по определению понятия «объект преступления». Установлено, что основным непосредственным объектом посягательств на честь и достоинство сотрудника правоохранительного органа (полиции) являются установленные законом круг его прав и обязанностей как представителя государства, полномочий на которые оказывается воздействие со стороны посторонних лиц. Дополнительным обязательным непосредственным объектом - общественные отношения, обеспечивающие свободу и условия надлежащего обеспечения выполнения работниками правоохранительных органов (полиции) своих функциональных обязанностей. Защита чести и достоинства именно этой категории лиц должна защищаться более обоснованно и строго, ведь они являются представителями государства, а государство, в свою очередь, должно надлежащим образом осуществлять защиту этой категории лиц.

Ключевые слова: защита прав полицейского, посягательство на честь и достоинство работника, объект преступления, ценности, блага.

Yepishko I. Object of retention to honor and dynamics of law enforcement organizers

The article is devoted to the investigation of the object of encroachment on honor and dignity of law enforcement officers (police). The state of the security of the police officers is analyzed. An analysis of the theoretical and legal provisions concerning the definition of "object of crime" is carried out. It has been established that the main direct object of encroachment on honor and dignity of a law enforcement officer (police) is established by law in the scope of his rights and obligations as a representative of the state, whose powers are exercised by outside parties. An additional mandatory direct object is the social relations that ensure the will and the conditions of proper enforcement by law enforcement officers (police) of their functional responsibilities. Protection of honor and dignity of this category of persons should be defended more reasonably and rigorously, since they are representatives of the state, and the state, in its turn, should properly protect the category of persons. Ключові слова: захист прав поліцейського, посягання на честь та гідність працівника, об'єкт злочину, цінності, блага, удосконалення.

Key words: protection of the rights of a policeman, encroachment on the honor and dignity of an employee, the object of crime, values, benefits.

